

*Дайнека Н. М.,
аспірант кафедри англійської філології
та перекладу імені Д. І. Квеселевича
Навчально-наукового інституту іноземної філології
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ КІБЕРБУЛІНГУ ЯК ФРАГМЕНТУ АНГЛОМОВНОГО КОНФЛІКТНОГО ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ

Анотація. У статті розглянуто елементи трансформації традиційного феномену «булінг» у «кібербулінг»; виокремлені ознаки кібербулінгу як фрагменту конфліктного інтернет-дискурсу, що базуються на відповідних каналах зв'язку, просторово-часових координатах, жанрових характеристиках, засобах вербальної реалізації тощо.

Ключові слова: булінг, кібербулінг, кіберпростір, конфліктний дискурс, інтернет-дискурс.

Постановка проблеми. Нині багато видів традиційного спілкування були витіснені жанрами інтернет-дискурсу і перейшли в формат інтернету (газети, телефонне спілкування, листування, обговорення і, власне, булінг). Трансформація традиційного феномену «булінг» у «кібербулінг» відбувається під впливом еволюції інформаційних технологій, які спричинили появу нового комунікативного середовища зі значно ширшими можливостями здійснення агресивного мовленнєвого впливу, одним з яких є інтернет-простір та інтернет-дискурс, що існує в його межах. Під впливом глобалізаційних процесів можливості інтернет-дискурсу значно розширилися, чимало традиційних видів мовленнєвої діяльності мігрували й еволюціонували в інтернет-комунікації. Легкий доступ до Мережі та здатність до миттєвого поширення інформації уможливають потужний вплив на окремого і масового адресата.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна частина зарубіжних і вітчизняних учених розглядають проблему формування конфліктного дискурсу (Н.А. Білоус, В.С. Третьякова, М.Ю. Сейранян та ін.), який визначається протистоянням двох сторін-учасників конфлікту, внаслідок якого кожен з учасників свідомо й активно діє з метою нанесення шкоди опоненту й актуалізує власні дії у вигляді вербальних та невербальних засобів. Актуалізація конфліктних стосунків в інтернет-дискурсі є відображенням комунікативних конфліктних станів суб'єктів дискурсу, проявом їх інтересів, позицій, поглядів, цінностей, настанов, цілей тощо.

Мета нашого дослідження полягає у виокремленні ознак кібербулінгу як фрагменту конфліктного інтернет-дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Інтернет-дискурс тлумачать як процес і результат віртуальної мисленнєво-комунікативної діяльності (віртуальний дискурс) у Всесвітній мережі (мережевий дискурс) за допомогою різноманітних електронних засобів (комп'ютерний та електронний дискурси), що має вербальне та невербальне вираження. На користь виокремлення інтернет-дискурсу в окремий тип свідчать його складові, що визначають будь-який вид дискурсу, а саме: канал зв'язку, комунікативна мета, характеристики суб'єктів дискурсу, просторово-часові координати (хронотоп), жанрові характеристики та засоби вербальної актуалізації [1].

Однією з важливих характеристик суб'єктів інтернет-дискурсу є анонімність, їх фізична неприсутність під час реалізації мовленнєвого впливу. Це, у свою чергу, має величезний потенціал для розвитку і поширення кібербулінгу. Просторово-часові координати інтернет-дискурсу характеризуються двома локально-часовими позиціями – реальною й віртуальною. Завдяки новітнім технологіям, що забезпечують швидкий та всеосяжний канал зв'язку, фізичне розташування користувача є неважливим. До того ж, кіберпереслідування може актуалізуватися в реальному часі (аналог традиційної усної комунікації) чи у вигляді розтягнутого у часі спілкування (форуми, обговорення, коментарі, блоги тощо). Саме цей потенціал віртуальної комунікації надає потужні можливості для породження мовленнєвого впливу з позицій кібербулінгу і забезпечує значний перлокутивний ефект через відносну перманентність комунікативного фрагменту, оскільки інформація не зникає у часі та доступна для перегляду на відміну від традиційних видів спілкування, традиційного булінгу зокрема.

Кібербулінг визначають як «агресивний, неодноразовий і навмисний вчинок, що здійснюється групою осіб чи окремою особою за допомогою використання електронних форм зв'язку проти жертви, яка не може захистити себе, протягом певного проміжку часу» [10, с. 379].

Сучасний інтернет-дискурс широко представлений внаслідок формування нових жанрів у середовищі мережі, з одного боку, чи через транспозицію традиційних жанрів з їх подальшою трансформацією та адаптацією до потреб середовища і комунікантів. Виникнення нового типу дискурсу неминуче призводить до утворення нового виду мовної взаємодії. По-перше, комунікація в мережі Інтернет визначається полікодовістю, тобто наявністю і використанням кількох знакових систем, насамперед, невербальними графічними засобами, візуальними та слуховими образами. Традиційні для усної комунікації інтонація, міміка і жестикуляція знайшли своє відбиття у графічних засобах та їх комбінаціях у супроводі з візуальними та слуховими образами. По-друге, зазнали трансформації вербальні засоби, змінилися способи їх актуалізації у спілкуванні. Саме тому можна говорити про певну варіативність мовної норми.

Інтернет-дискурс постійно змінюється, з'являється нова, усно-письмова форма комунікативної взаємодії, змінюються графічні параметри письма, утворюються нові стандарти жанрово-стильової будови мовлення і комунікативної поведінки. Відхилення від традиційних морфологічних, лексичних, синтаксичних, стильових тощо параметрів оформлення тексту не є показником неосвіченості користувачів, а свідчить про комунікативні потреби суб'єктів дискурсу в інтернеті щодо збереження ознак усного спілкування у вигляді дуалістичного прагнення

до реалізації закону мовної економії та актуалізації експресивності усної комунікації. З іншого боку, реалізація кібербулінгу в інтернет-дискурсі вимагає визначення площин їх перетину у контексті конфліктної ситуації, оскільки булінг та його наслідки є проявом реалізації конфлікту.

Конфліктний дискурс є протистоянням двох сторін, учасників конфлікту, внаслідок якого кожен із них свідомо й активно діє з метою нанесення шкоди опоненту та актуалізує власні дії у вигляді вербальних чи невербальних засобів. Актуалізація конфліктних відношень в інтернет-дискурсі є відображенням комунікативних конфліктних станів суб'єктів дискурсу, проявом їх інтересів, позицій, поглядів, цінностей, настанов, цілей тощо [7, с. 26].

Характерною рисою учасників конфліктного дискурсу є наявність експліцитної чи імпліцитної неусвідомленої агресивності. Основу конфліктогенної свідомості суб'єктів конфліктного дискурсу складають стереотипи, орієнтація, преференції, що тісно пов'язані з ворожнечею. Відповідно, мовленнєво-поведінкові акти учасників конфліктного дискурсу є діями агресивного характеру. Суб'єкти дискурсу перебувають у стані протистояння, а вербальні засоби маніфестації ворожості є семантичною основою для функціонування конфліктного дискурсу [3, с. 154–155].

Когнітивна структура процесу кібербулінгу реалізується в концептуальній метафорі «БУЛІНГ — ЦЕ ПОЛЮВАННЯ». Тому виділяють такі ролі суб'єктів конфліктного дискурсу кібербулінгу, як «жертва» і «нападник (-и)». Жертву цькують, на неї нападають, і, вона, відповідно, змушена підкоритися або захищатися, виявляючи у відповідь реактивну агресію. Іноді між учасниками-нападниками та комунікантами, що підтримують жертву кібербулінгу, виникають нові конфліктні ситуації, але вони усі базуються на загальній темі. За результатами досліджень конфліктних ситуацій із позицій різних наук та наукових парадигм, конфлікт є діяльним явищем, що поєднує когнітивні й комунікативні процеси, і актуалізується в дискурсі у вигляді соціальної та міжособистісної протидії чи протистояння. В основі конфлікту лежить порушення категорії гармонії, а це дозволяє визначити конфлікт як поведінкову модель, внаслідок якої порушується гармонія взаємодії відносин суб'єктів дискурсу [4, с. 516].

Прагматичні властивості вербальних одиниць активують їх функціональну специфіку, яка, у свою чергу, визначає соціокультурний, комунікативний, когнітивний та лінгвокультурологічний компонент змісту конфліктного дискурсу, а також інтенції та рецептивні можливості його суб'єктів. Конфліктна мовленнєва поведінка обумовлена варіативністю різноманітних форм, вербальним проявом актуалізації ролей, специфічною низкою регламентацій, що характеризують неузгодженість (дисгармонізацію) міжособистісних стосунків під час мовленнєвої діяльності у конфліктному спілкуванні [7, с. 30–32].

Базовим для конфліктного дискурсу визнається концепт КОНФРОНТАЦІЯ [9], за яким закріплено знання, яке представлено у вигляді ворожості, що полягає у вищій позиції й позитивній оцінці себе, з одного боку, та нижчій позиції й негативній оцінці суб'єкта-опонента. До конфліктогенних чинників комунікації у кіберпросторі відносять фактор опосередкованості спілкування, під яким розуміють низку конститутивних ознак, а саме анонімність, безпека і, відповідно, безкарність суб'єктів-опонентів (внаслідок відсутності фізичного контакту), а також рівностатусність та неінституціональність спілкування. Перераховані

ознаки певною мірою сприяють усуненню цілої низки психологічних та соціокультурних обмежень, які, зазвичай, лімітують поведінку у традиційних видах спілкування.

Відповідно, завдяки анонімності, прагненню до ознак усного спілкування та інших зазначених вище характеристик інтернет-дискурсу має значно потужніший потенціал задля реалізації булінгу і перетворює його у формат кібербулінгу. Саме тому інтернет-середовище надало поштовх для розвитку та еволюції традиційного булінгу. За основними ознаками інтернет булінг нагадує традиційний булінг, однак через широкий доступ, швидкість розповсюдження та масштаби наслідки першого можуть бути руйнівними та неконтрольованими. Так, наприклад, шкільний булінг мігрує до інтернету: «Якщо батьки колись хвилювалися, коли діти відходили далеко від дому, то сьогодні вони занепокоєні все глибшим зануренням дітей в інтернет середовище» [11, с. 52].

Анонімність та її роль у розподілі сил між суб'єктами кібербулінгу також має амбівалентний характер. У випадку відкритості (відсутності анонімності) агресора або групи агресорів діє механізм дисбалансу сил традиційного булінгу, оскільки жертва кібербулінгу може відчувати страх перед фізичною розпорою з боку нападника у реальному житті. Однак у той самий час відкритість агресора може послаблювати його позиції і навіть обмежувати вибір тактик і засобів через страх перед можливою відповідальністю за агресивні дії [10, с. 378–380]. З іншого боку, анонімність нападника створює широкі, майже безмежні, можливості вибору максимально агресивних тактик і засобів, що, у свою чергу, заохочують агресора і значно підсилюють його позиції.

Загалом, конфліктний інтернет-дискурс можна визначити як процес регулятивної взаємодії суб'єктів у кіберпросторі, що характеризується опозицією цілей та настанов, яка актуалізується у вигляді експліцитних та/або імпліцитних інвектив за допомогою широкого діапазону одиниць різних семіотичних систем. Внаслідок такого роду комунікативної інтеракції суб'єкти кібербулінгу переживають негативні емоції, які можуть сприяти нарощенню агресивності (як правило, нападників) та появи глибокої фрустрації (у жертв).

До вербальних маркерів дискурсу кібербулінгу належать лексико-фразеологічні засоби з негативною оцінкою, нормативні і ненормативні інвективні та інтенсифікуючі мовні одиниці, що об'єктивують стан агресії, висока частотність вживання займенника *you* і наказового способу дієслова. У структурно-функціональному відношенні регулятивний взаємовплив у дискурсі кібербулінгу постає як конфліктна взаємодія опонентів, що актуалізується у вигляді покровових вербальних реплік-висловлювань, які можуть містити знаки інших семіотичних систем (пиктограми, фото, відео та аудіо).

Висновки. Таким чином, до конститутивних ознак дискурсу кібербулінгу як фрагменту конфліктного дискурсу у кіберпросторі належать: 1) опосередкованість спеціальним технічним обладнанням та програмним забезпеченням; 2) інтенції агресивного переслідування; 3) конфліктний тип мовної особистості суб'єктів дискурсу; 4) рольова диференціація на «жертву» і «нападника»; 5) синхронний та асинхронний хронотоп; 6) актуалізація у жанрі інтернет-статті та/або коментарів у форматі соціальних мереж, форумів, чатів, блогів, електронних видань; 7) полікодовість (вербальні і невербальні засоби реалізації); 8) усно-письмова форма конфліктної взаємодії; 9) порушення та відхилення від норм; 10) високий рівень агресивності;

11) масовість, швидке розповсюдження та доступ до інформації; 12) анонімність. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні тактико-стратегічного аспекту реалізації кібербулінгу у сучасному англomовному інтернет дискурсі.

Література:

1. Белова К. А. Конститутивные признаки интернет-дискурса как особого дискурсивного типа / К.А. Белова // Филологические науки. Язык, речь, речевая коммуникация // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/23_NTP_2013/Philologia/7_143377.doc.htm.
2. Белоус Н. А. Социокультурный аспект анализа речевого конфликтного поведения / Н.А. Белоус // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2008. – № 62. – С. 30–31.
3. Белоус Н. А. Функциональные особенности конфликтного дискурса / Н.А. Белоус // Знание. Понимание. Умение. – 2008. – № 4. – С. 153–155.
4. Мечковская Н. Б. История языка и история коммуникации: от клинописи до Интернета/ Н.Б. Мечковская. – М. : Флинта-Наука, 2009. – С. 515–518.
5. Рязанцева Т. И. Гипертекст и электронная коммуникация. / Т. И. Рязанцева. – М. : Издательство ЛИКИ, 2010. – 256 с.
6. Сейранян М. Ю. Конфликтный дискурс: социолингвистический и прагматический аспекты: Монография / М.Ю. Сейранян. – М.: Издательство «Прометей», 2012. – 96 с.
7. Третьякова В. С. Конфликт как феномен языка и речи / В. С. Третьякова // Известия Уральского государственного университета. – 2003. – Вып. 14. – № 27. – С. 26–42.
8. Усачева О. Ю. Конфликтный диалог в Интернете (на материалах политических форумов) / О.Ю. Усачева // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dialog21.ru/Archive/2005/UsachevaO/UsachevaO.htm/>
9. Фролова И. С. Стратегия конфронтации в англomовном дискурсе: Монография / И. С. Фролова. – Х. : КНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – 344 с.
10. Smith, P. K. Cyberbullying: It's nature and impact in secondary school pupils / P.K. Smith, J. Mahdavi, M. Carvalho, S. Fisher, S. Russell, N. Tippett // Journal of Child Psychology and Psychiatry. – 2008. – № 49 (2). – P. 376–385.
11. Varnhagen C. K. Children and the Internet. Intrapersonal, Interpersonal, and Transpersonal Implications / С. К. Varnhagen // Psychology and the Internet [ed. By Jayne Gackenbach], Academic Press, 2011. – P. 37–54.

Дайнека Н. М. Особенности кибербуллинга как фрагмента англоязычного конфликтного интернет-дискурса

Аннотация. В статье рассмотрены элементы трансформации традиционного феномена буллинга в кибербуллинг, выделены признаки кибербуллинга как фрагмента конфликтного интернет-дискурса, которые основаны на соответствующих каналах связи, пространственно-временных координатах, жанровых характеристиках, способах вербальной реализации.

Ключевые слова: буллинг, кибербуллинг, киберпространство, конфликтный дискурс, интернет-дискурс.

Dayneka N. The Peculiarities of Cyberbullying as a Fragment of the English-language Conflict Internet Discourse

Summary. The article considers the way the traditional phenomenon of bullying is transformed into cyberbullying. The features of cyberbullying as a fragment of conflict Internet discourse studied. The peculiarities of cyberbullying are based on the corresponding communication channels, temporal and special coordinates, genre characteristics and ways of verbal realization.

Key words: bullying, cyberbullying, cyber space, conflict discourse, Internet discourse.